

ERDÉSZ ÁDÁM

Tóth Károly Antal: Hova-tovább?

1982 augusztusában örömteli, ugyanakkor aggodalomra is okot adó hírt röppentett fel a Szabad Európa Rádió: a közép- és kelet-európai ellenzéknek szentelt műsor szerkesztője arról tudósított, hogy Romániában *Ellenpontok* címen megjelent egy magyar nyelvű szamizdat-folyóirat. Az öröm annak szólt, hogy a mind reménytelenebb helyzetbe kerülő romániai magyarság soraiban is akadt olyan csoport, amely felmutatta a tiltakozás és a politikai ellenállás e látványos gesztusát. Aggodalomra a Ceaușescu-rendszer közismert brutalitása adott okot - mindenki tudta, a lap szerkesztői a lehető legnagyobb kockázatot vállalják.

Az *Ellenpontok* megjelenésekor is, később is sokakat foglalkoztattak az első erdélyi szamizdat-lappal kapcsolatos kérdések: kik és milyen motiváció hatására vállalták a rendkívüli veszélyt, kikhez jutottak el a sokszorosított példányok, hogyan sikerült közel egy éven keresztül életben tartani az illegális kiadványt? A szerkesztők - Szócs Géza, Ara-Kovács Attila és Tóth Károly Antal - lefogása¹, majd Romániából való távozása után a legfontosabb információk napvilágra kerültek. Most azután Tóth Károly Antal, a legkevésbé ismert szerkesztő jóvoltából a részleteket is megismerhetjük. A ma Svédországban élő egykori nagyváradi biológianár az *Ellenpontok* történetét összefoglaló visszaemlékezését, a lapban megjelent legfontosabb írásait s későbbi, nagyjából részben kisebbségi tárgyú tanulmányait és esszéit gyűjtötte össze „Hova-tovább?” című kötetében.

A Stockholmi Magyar Ökumenikus Önképzőkör és a szombathelyi Savaria University Press közös kiadásában megjelent könyv legterjedelmesebb és legizgalmasabb része a szamizdatról szól. Tóth Károly Antal minuciózus pontosságra törő visszaemlékezése lélektani és gyakorlati oldalról egyaránt bemutatja, hogy egy fiatal ember a legális cselekvés lehetőségeit végigpróbálva milyen események hatására jut el addig a pontig, hogy a lebukás biztos tudatában is vállalja a cselekvést. Az események részletező leírásából kibomlik a szereplők közötti bonyolult viszonyrendszer, s részben felsejlenek a magyarországi szamizdatos ellenzékhez vezető szálak. Nem kevésbé érdekesek a sokszorosításról s a többi gyakorlati munkáról szóló részek. Tóth Károly Antal írásaiból tudjuk meg, hogy a jelentős magyarországi figyelmet - többek között aláírásgyűjtési akciót - s a madridi konferenciához intézett memorandum révén nemzetközi visszhangot is kiváltó lap első hat száma mindössze öt-öt, hetedik és nyolcadik száma ötven-ötven példányban jelent meg. Ismét egyértelműen bebizonyosodott, hogy egy-egy ilyen akció sikere - s vele a szervezők további sorsa - milyen mértékben függ a média támogatásától. Maga Tóth Károly Antal is úgy véli, hogy 1982 novemberében történt lefogásuk után azért nem kerültek börtönbe, mert a román hatalom el akart kerülni egy nagyobb arányú nemzetközi sajtókampányt.

A nagyváradi szamizdatos időszak ambivalens viszonyainak lényegét talán egyetlen mondat is érzékelteti: „Sem azelőtt, sem azután nem éreztem olyan szabadnak magam, mint amikor 1982 szeptemberében Erdélyben, a szinte elviselhetetlen valóság ellenében gondolkodva, a Programjavaslatot írtam” - jegyzi meg a szerző az *Ellenpontok* legnagyobb sajtóvisszhangot keltő számát kommentálva. (Egyébként Tóth Károly Antal volt az, aki a szerkesztőségnek a romániai magyarság jogfosztottsága megszüntetésének érdekében összeállított Programjavaslatában először leírta a később Tökés László által híressé tett mondatot: valahol benn is meg kellene végre bontani a hallgatás falát.)

Tóth Károly Antal nem kevés gond után 1984-ben áttelepült Magyarországra. Innentől kezdve minden biztonnal zökkenőmentesen alakult pályája - gondolhatja a késő Kádár-korszak ma már idillinek festett viszonyait nem ismerő olvasó. Hiszen mi sem lett volna természetesebb, mint az, hogy a kisebbségvédelem terén tapasztalatokat, ismertséget és nem kevés erkölcsi tőkét szerzett fiatal tanárt az illetékes magyarországi politikai és kulturális szervezetek „felépítik”. Azaz gondoskodnak hiányzó ismereteinek pótlásáról, lehetővé teszik, hogy intézményes keretek között folytassa azt, amit Váradon elkezdett s bevezetnek a kisebbségvédelem nemzetközi fórumaira. Nem így történt. Az *Ellenpontok*

¹ Az itt említettek, vagyis Szócs, Ara-Kovács és jómagam megegyeztünk, hogy ha az állambiztonsági szervek ránk találnak, az *Ellenpontok* megjelentetését magunkra vállaljuk. A *Hova-tovább?* című kötet megjelenése idején (1994) már nem volt miért elhallgatni a résztvevők nevét. Tevékenységük rövid leírása megtalálható a kötetnek *Az Ellenpontok rövid története* című írásában. Sajnálatos, hogy ennek alapján a recenzió írója a szamizdat négytagú szerkesztősége negyedik tagjának, Tóth Ilonának a nevét nem említi meg. *Tóth Károly Antal*.

egykori szerkesztője és nyomdása Magyarországon nemcsak hogy kisebbségvédelemmel kapcsolatos állást nem kapott, de még a választott új pályáját szolgáló jogi tanulmányainak megkezdését sem tették lehetővé számára. Pedig a most megjelent kötet második részében szereplő elméleti tanulmányai és esszéi éppenséggel arról tanúskodnak, hogy eleve jogi szemlélettel közelít a kisebbségi problémákhoz, s többnyire a nemzetközi jog kategóriáit használva ragadja meg az egyes kérdéseket.

Természetes, hogy Tóth Károly Antal utat talált az ellenzék különböző köreihez, s a határon túli magyarság ügyeinek szakértőjeként részt vett a majdani MDF-et, illetve SZDSZ-t előlegező értelmiségi csoportok munkájában. Ám itt sem talált megfelelő közegre: nem tudott és nem is akart kiigazodni a két csoportot elválasztó/összekötő elvi és személyes ellenszenvék bonyolult labirintusában. Egy helyütt meg is jegyzi, hogy a magyarországi viszonyokkal ellentétben Erdélyben azt tapasztalta, hogy az együttgondolkodás, a cselekvés igénye áthidalta a kölcsönös ellenszenvék mentén kialakult árkokat. A kötet írásai közül ezt az időszakot idézik a Joó Rudolf által vezetett munkacsoport számára készített, Románia politikai-jogi rendszerét, a román-magyar viszony alakulását vizsgáló tanulmányok, valamint a hazai ellenzék történetének 1987. évi nagyobb eseményeire - százak levele, I. lakiteleki találkozó - reflektáló írások.

Végezetül a lassú őrlődés - „... hogy az MSzMP művelődési osztálya szemmel kíséri csekélységem földi pályafutását, és ... éppen azt teszik lehetetlenné, ami a legfontosabb” -, valamint az egzisztenciális kiszolgáltatottság arra készítette a Tóth családot, hogy tovább vándoroljon. 1988 márciusában hagyták el Magyarországot, a kötet megjelenésének idején Tóth Károly Antal környezetvédői-egészségvédelmi felügyelői képzéssel a zsebében Göteborgban élt a saját szavai szerint idegőrlő nyugalomban... A kötetzáró interjú egy-egy félmondata s maga a hosszú hányódás után, nem kis nehézségek legyőzése árán megjelent könyv arra enged következtetni, hogy Tóth Károly Antal nem, (legalábbis) nem csak svéd környezetvédelmi felügyelőként kívánja folytatni pályáját...

Az. Ellenpontok dokumentumai, esszék, tanulmányok. Szombathely, Stockholmi Magyar Ökumenikus Önképzőkör - Savaria University Press. 1994. 240. oldal

(Erdész Ádám recenziója megjelent az *Életünk* 1996. évi 4. számának 407–409. oldalain.)